

SAMENVATTING

‘Memento Mori. Een onderzoek naar de visie van enkele Nederlandse Gereformeerde predikanten in de zeventiende en achttiende eeuw op het sterven’.

Ieder mens krijgt eens met het sterven te maken. Toch is de manier waarop mensen met het sterven omgaan in de loop van de eeuwen sterk veranderd. Zo had iemand in de klassieke oudheid een hele andere kijk op de dood en het leven na de dood dan iemand in de vroegmoderne tijd en iemand in de Middeleeuwen ging heel anders om met doodsangst en stervenstroost dan iemand in de eenentwintigste eeuw.

In deze studie is onderzoek gedaan naar de visies van enkele predikanten uit de zeventiende en achttiende eeuw, te weten Willem Teellinck (1579-1629), Gisbertus Voetius (1589-1676), Wilhelmus à Brakel (1635-1711), Bernardus Smytegelt (1665-1739), Wilhelmus van Eenhoorn (1691-1759) en Theodorus van der Groe (1705-1784), waren, welke ontwikkelingen zichtbaar worden tussen de visies van deze zes predikanten en welke ontwikkelingen naar voren komen ten opzichte van de *ars moriendi*-traditie ervoor tegen de achtergrond van de historische, kerkelijke en wetenschappelijke context van de zeventiende en achttiende eeuw. Als belangrijkste bronnen voor dit onderzoek dienden preken, devotionele traktaten, een vroomheidshandboek, een populaire dogmatiek en een achttiende-eeuws stervensgeschrift.

In het eerste hoofdstuk van deze studie zijn twee contextuele kaders geschetst. Het eerste contextuele kader is dat van de wijze waarop door de eeuwen heen is omgegaan met de dood en het sterven. In dit kader is vooral aandacht besteed aan het onderzoek naar de mentaliteitsgeschiedenis en het ontstaan van het genre van de *ars moriendi*. Het tweede contextuele kader betreft de kerkelijke en wetenschappelijke context van deze zes predikanten. Na de beschrijving van de contextuele kaders in het eerste hoofdstuk, zijn in de daaropvolgende hoofdstukken negen thema's op thematisch-chronologische wijze behandeld en geanalyseerd. Het gaat daarbij om de volgende negen thema's: 1. De betekenis van het leven. 2. Het wezen van de dood. 3. De stervensvoorbereiding. 4. Angst voor de dood. 5. Troost in het sterven. 6. Verlangen naar het sterven. 7. Het laatste oordeel. 8. De hemel. 9. De hel. Deze negen thema's zijn ondergebracht in de drie clusters: 'voor het sterven', 'in het sterven' en 'na het sterven'. Binnen elk cluster zijn drie van de negen thema's per persoon behandeld. Naast duidelijke overeenkomsten tussen de visies van deze zes predikanten op het sterven, kwamen in dit onderzoek ook verschillende ontwikkelingen naar voren tussen de visies van de zes predikanten. Verder is gebleken dat er op verschillende punten sprake is van aansluiting bij de *ars moriendi* uit eerdere eeuwen.

CURRICULUM VITAE

Geert Meinardus Bosker, roepnaam Gerard, werd op 18 augustus 1991 geboren te Delfzijl en groeide op in Siddeburen. In 2010 behaalde hij zijn gymnasiumdiploma aan het Gomarus College te Groningen. Vervolgens studeerde hij theologie aan de Theologische Universiteit Apeldoorn (TUA) en aan de Vrije Universiteit te Amsterdam (VU). In januari 2018 legde hij het masterexamen af met als hoofdvakken dogmageschiedenis en praktische theologie en als bijvak symboliek.

Sinds 2019 is hij wetenschappelijk medewerker aan de TUA, waar hij zich met name bezighoudt met editiewerk voor het internationale project *Acta et Documenta Synodi Nationalis Dordrechtanae*. Daarnaast is hij sinds 2021 pastoraal werker in de Christelijke Gereformeerde Kerk te Bunschoten-Spakenburg.

Hij is in 2016 getrouwd met Esther Bosker-Staller. Samen ontvingen zij twee kinderen: Irene en Christine.

